

سنڌي ۽ اسپيني ٻوليءَ جو آواز 'ج': هڪ جائزو
Sound of the Letter 'ج' in Sindhi and Spanish: A Review

Abstract:

The Sindhi language has its place among ancient languages of the world; she belongs to the rich Indus civilization. Linguists have shared many characteristics of the Sindhi language. Included in her vocab, are the letters about which average Sindhi folk opine that there are no words or proper nouns to start with. Well, this is never the case. Research indicates that certain words / proper nouns did start with sounds like (ڄ) ، (ڙ) and (ج)

Spanish, like Sindhi, is also an ancient language. Many words of both languages sound alike and manifest same meaning. These words are in hundreds, and are spoken in both of these languages. This proves that these languages have been in close contact and have enjoyed intimate relationship. This contact was due to old seaports on the shoreline of the territorial Sindh. This paper looks at certain Spanish words that include Sindhi sound ج.

سنڌي ٻولي، دنيا جي قديم ٻولين ۾ شمار ٿئي ٿي. هيءَ ٻولي هڪ شاهوڪار سنڌو تهذيب سان تعلق رکي ٿي. سنڌي ٻوليءَ جون انيڪ خوبيون، لسانيات جي ماهرن بيان ڪيون آهن. سنڌي ٻوليءَ جي الفابيٽ ۾ شامل ڪجهه اکر اهڙا به آهن، جن بابت عام سنڌي صرف اهو ڄاڻي ٿو ته انهن اکرن سان ڪوبه لفظ يا اسم خاص ڪونه آهي. پر ائين هرگز ناهي، تحقيق ڪجي ته اهڙن آوازن: 'ج'، 'ڙ'، 'ڄ' سان به ماضيءَ ۾ ڪي لفظ/اسم اڃاريا ويندا هئا. مثال: 'جوجڙ' انهيءَ ونگ کي چيو ويندو هو. جيڪو لاڙ جا مالوند ماڻهو ڳئون يا مينهن جي ڏهاڻيءَ وقت ان جي پوئين جنگهن ۾ وجهندا آهن⁽¹⁾ سنڌيءَ جيان اسپيني ٻولي به پراڻي ٻولين ۾ شمار ٿئي ٿي. ٻنهي ٻولين جا ڪيترائي لفظ هڪ جهڙا ورنَ (اچار) ڪيندڙ ۽ ساڳيون معنائون ظاهر ڪندڙ آهن. اهي لفظ سڌن جي تعداد ۾ آهن، جيڪي ٻنهي (سنڌي ۽ اسپيني) ٻولين ۾ ڳالهايا وڃن ٿا، جنهن مان اها ثابتي ملي ٿي ته آڳاٽي وقت ۾ ٻنهي ٻولين جو پاڻ ۾

گهرو تعلق، لڳ لاڳاپو ۽ ويجهڙا ٿپ رهي آهي. اهو لاڳاپو سنڌ جي سامونڊي پٽيءَ جي پراڻن بندرگاهن جيڪي سنڌ جا مشهور بندرگاهه هئا، انهن وسيلي جڙيو آهي. اسپيني ٻوليءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جا اچار ڪيندڙ لفظ اڄ به ڳالهايا وڃن ٿا. ايسپانول (ESPAÑOL) ٻولي آهي، جنهن کي انگريزيءَ ۾ اسپاناش (SPANISH) چوندا آهن. ۽ سنڌيءَ ۾ اسپيني يا اسپانوي چون ٿا. ايسپانول (ESPAÑOL) لفظ ۾ ’ج‘ جو آواز ’N‘ شامل آهي، اها ٻولي ڪا به ڪان ساڄي پاسي لکي ويندي آهي. هن ٻوليءَ جي اکر پٽيءَ ۾ انگريزي ٻوليءَ جهڙا اکر آهن، جنهن ۾ اکر اين ’N‘ جي مٿان هڪ ننڍڙي مڍ يا لڪير ڏنل آهي، جنهن جو اچار ’ايڇي‘ سان ڪڍيو ويندو آهي. سنڌي ٻوليءَ ۾ ’ج‘ آواز ڪن لفظن جي منڍ ۾ ته ڪن لفظن جي وچ ۽ آخر ۾ ايندو آهي.

مثال طور: چوڻ، آڃا، مڃ، جڃ، چاڃي، وڃو، وڃي پيو، ڪاڃا، ڪاڃو، آڻڃو، آڻو. اسپانوي يا اسپيني ٻوليءَ ۾ ’ج‘ (N) آواز لفظ جي منڍ ۽ وچ ۾ استعمال ڪيو ويندو آهي، سنڌي ۽ اسپيني ٻولين جي لکتن ’ج‘ (N) ۾ فرق آهي، پر اچار ساڳيو اٿن. اهو فرق رسم الخط جي حوالي سان ڏسڻ ۾ اچي ٿو. مثال: جي گئي يا جي گي (NENGUE) چوڪريءَ جو نالو يا خاص نالو (NIK NAME) هن لفظ جون ٻيون معنائون به آهن. جي گئي (NENGUE) آواز جي وچ ۾ آواز اين ’N‘ جو آواز يعني ’ن‘ اتي خاموش آهي. جڏهن ته سنڌي ٻوليءَ جي لفظن ۾ ’ن‘ جو آواز وچ ۽ پڇاڙيءَ ۾ ايندو آهي، ان جو اچار ڪونه ڪڍيو ويندو آهي.

مثال طور: تنهنجو منهنجو سڻهنجو تنهنجي، منهنجي، ڪنهن، تنهن، ڪنڌيون، سڀا جهڙيون، ستاڻيون، سانوريون، ارڏيون، ترايون، وسايون، آهيون وغيره.

- سنڌي ۽ اسپيني ٻولين جا اهي لفظ جن جي منڍ يا مهڙ ۾ اکر ”ج“ ”N“ آواز ڪتب آندو ويو آهي.

سنڌي ٻوليءَ جو آواز ”ج“:

چوڻ سنڌي ٻوليءَ جو قديم لفظ آهي، جيڪو سنڌ جي لاڙواري علائقي ۾ اڄ به مالوند ماڻهو ڪم آڻيندا آهن. ڪير ڏيندڙ جانور جهڙوڪ: ڳئون يا مينهن کي

پاڳيا ڏهاڻيءَ جي وقت پوين جنگهن ۾ جيڪو ونگ وڃندو آهي، ان کي لاڙ ۽
 ڪوهستان (خاص طور تي ٿاڻي بولا خان کان نئي تائين) ۾ ’جوجڻ‘ چوندا آهن.
 جئين ته ’ج‘ آواز وارا لفظ قديم زرعي دور کان پوءِ گهڻي ڀاڱي عام وهنوار
 واري ٻوليءَ مان ختم ٿي ويا آهن. پر هي آواز ’ج‘ سان شروع ٿيندڙ هڪ لفظ ’ج‘ آواز
 جي باقيات طور اڄ به استعمال ۾ آهي.
 اتر سنڌ ۾ ’ج‘ آواز ’ن‘ ۾ تبديل ٿيڻ ڪري اتي ’جوجڻ‘ يعني ونگ
 کي ’نونجڻ‘ چوندا آهن. ٻئي طرف ٿر واري علائقي ۾ ان ساڳئي لفظ کي ’نهجن‘ چيو
 ويندو آهي. ان کان سواءِ ڏهاڻي جي وقت ڳئون جو ڦر گابو يا گابيءَ کي، ڳئون جي
 اڳينءَ جنگه سان ونگ ڏئي ٻڌي آهي، ان کي پڻ ’جوجڻ‘ چوندا آهن.⁽²⁾
 شاعر محمد بخش ’مشڪور‘ قلڪاري پنهنجي شاعري جي ڪتاب ’سنڌ ۽
 سڄ جي ساڃاهه‘ ۾ ’ج‘ آواز کي، لفظ جي منڍ ۾ استعمال ڪيو آهي
 ۽ ’جوجڻ‘ لفظ کي گم ٿيڻ کان بچائي ورتو.

مثال طور:

جوجڻ چني آءُ تون، سارا دلبر دوست،
 پنهنجو هٿ ۽ پوست، ڄم نه ڪانتر ڪُڪ جو.

جوجڻ چني آءُ تون، ڪهڙي ڪرين ڪٿ،
 آهن سڀ ڪجهه هٿ، هلائين ته هاج ٿئي.⁽³⁾

جوجڻ چني آءُ تون، من ٿئي مشڪور،
 چو ٿو پڇائين پور اُت ته ماڻيون آڃبو.⁽⁴⁾

واڻي

چوڇڻ سارا آءَ چني تون، ٿر هو ڪج تيار
هلڻو آهن پار او ساڻي!
گونگي ٻولي ڪير سمجهي، چاهت ڪر پچار
هلڻو آهن پار او ساڻي!⁽⁵⁾

سنڌي ٻوليءَ کانسواءِ ٻين ٻولين ۾ به ’ج‘ آواز وارا لفظ آهن، جن جي منڍ ۾ ’ج‘ استعمال ٿيل آهي، جيئن يوڪرين ۽ سربين وغيره، پر انهن ٻولين جون لپيون، ڪاٻي کان ساڄي پاسي آهن. انهن ٻولين جو رسم الخط رومن اکرن وانگر آهي، پر ڪيترن ئي لفظن جا اچار تبديل آهن ۽ ’ج‘ آواز جون شڪليون به متيل آهن. اسپيني ٻوليءَ جا لفظ جن جي منڍ ۾ ’ج‘ (N) آواز ڪتب آيل آهي، هي هيٺ ڏنل ڪجهه لفظ آهن:

جانڊو (NANDO) اهڙو وڏو پکي جيڪو اڏامي نه سگهي. (RTHEA).
جاتو (NATO) بينونڪ، اهو نڪ جنهن جي چنهب يا چوٽي مٿي هجي (PUG_).
(NOSE).
جوڇو (NONO) ملاڻو، مدڙڻ، جوڙڻ (BLAND).
چو (NU) جانور جو قسم، مينهن جو قسم (WILDE BEAST).⁽⁶⁾
چامي (NAME) پٽاڻو (YAM)
چاما (NAPA) اضافي رقم (EXTRA AMOUNT)
چوچيئر (NONEAR) زور سان روٽڻ، شڪايتي انداز ۾ گهوڙاڙي، اباڙي، TO
(WHINE) (7) آواز.
البانيه (ALBIA) ٻوليءَ ۾ آواز ’ج‘ (NJ) انگريزي اکرن اين جي
”NJ“ کي ملائي ناهيو ويو آهي.
البانيه ٻوليءَ جا اهي لفظ جن جي منڍ يا مٿڙ ۾ (ج) ”NJ“ آواز استعمال ڪيو ويو آهي.
چولا (NJOLLA) چٽو داغ، ڪپڙي تي نشان.
چزي (NJAZI) ماڻهوءَ جونالو.

چيرڪ (NJERIKE) ٻي عورت.

ڪو ماڻهو ٻيهرين گهرواريءَ جي مرڻ کان پوءِ جيڪڏهن ٻيءَ عورت سان شادي ڪري کيس گهر ۾ آڻيندو ته ان کي چيرڪ (NJERIKE) يعني 'ٻي عورت' سڏيندا آهن.

گا (GA) ٻوليءَ ۾ 'ج' (NY) آواز انگريزي اکرن اين ۽ واٽ کي ملائي 'ج' (NY) جو اکر جوڙيو ويو آهي.

1. چي (NYE) ماءُ (MOTHER)

2. چيچون (NYANY N) ڏند (هڪ ڏند)

3. چيچون جي (NYANY Njii) ڏند (ٻٽيهه ڏند)

4. چيچو (NYANY) ماڻهو جونالو.

5. چامي (NYAME) خدا، الله، GOD.

سر بيئن (SERBIAN) ٻوليءَ ۾ 'ج' جو آواز (ڪن لفظن جي مُنيءَ ۾ آيل آهي.

چيچ (واٽ ويچ يا وڌڻ (FLAIR)

چيچوا (زمين، ڌرتي (FIELD)

چيچينا () (هن جو: مونث (HER)

چيچو () (هن جو: مذڪر (HIS)

سربيا ٻوليءَ ۾ "گ" جو آواز (جي شڪل .

مٿين لفظن ۾ ڪي آواز "B"، "N" جن جون شڪليون وارا آهن. "موهن جي ڌڙي مان لڌل مڙهن جهڙيون آهن، جن جي پڙهڻي ۾ "B"، "ن" "N" جڏهن ته سربين ٻوليءَ ۾ "و"، "B" ۽ "اي" "هي نشاني اڳي اکر کي هيٺ چڪي، "ي" ۽ زير وارو عمل ڏيکاريندي آهي.

چيچنڪا يا چوشڪا (ٻوٽ، ٿوٽي، سونڊ، بونڊارو

سربين ٻوليءَ ۾ اکر "ش" جا ٻه گهر " " آهن.

چيچيتي يا چوشيتي لفظ تي (لفظ وو (BO)

يوڪرين ٻوليءَ ۾ "ج" وارو آواز (HH) ٻه ٽي ايل آهي

آچا (AHHA) چوڪريءَ جونالو

زاوڊاڇا (مزو ڏاڻقو)

اواڇا (IBAHHA) چوڪريءَ جو نالو

اسپيني ٻوليءَ جا اهي لفظ جن جي وڃ ۽ آخر ۾ آواز ج (N) جو استعمال ٿيل آهي.

NAME OF GIRL	چوڪريءَ جو نالو.	SONIA	سوڇيا	1.
PUNCH	مڪو	PONO	پوڇو	2.
AMOUNT	رقم	TAMANO	تاماجو	3.
DREAM	خواب	SUENO	سوئيڇو	4.
DREAM	خواب	NINOS	نيڇوس	5.
NAIL	ٽهه	UNA	اڇا	6.
SPAIN	ملڪ جو نالو	SPANIA	اسپاڇا	7.
RAPINE	قبضو ڪرڻ يا طاقت جو غلط استعمال ڪرڻ	RAPINA	راپيڇا يا ربيڇا	8.
VARIANCE	راضِي نه ٿيڻ، متفق نه ٿيڻ	RENIDO	ريڇيدو	9.
SIGNAL	سنگنل	SENALAR	سنيڇالار	10.
PINE APPLE	ميووي جو نالو	PENA	پيڇا	11.
DOLL	گڏي	MUNECA	مُنڇيڪا	12.
YEAR	سال	ANO	اڇو	13.
BATHROOM	غسل خانو	BANO	بانڇو	14.
DIRTY_MANGY	ميرو	RONOSO	روڇوسو	15.
THEATER	ٿيئيٽر	SINE	سيڇي	16.
TOMORROW	سڀاڻي	MANANA	مجانا	17.
BOY	چوڪر، ننڍڙو ٻار	NINO	نيڇو	18.
GIRL	چوڪري، ننڍڙي ٻارڙي	NINA	نيڇا	19.
NAME OF GIRL	چوڪريءَ جو نالو	SENIORA	سي چوربا	20.
SIR	سائين، وڏو سِر	SENIOR	سي چور	21.
NAILS	ٽهه، (جمع)	UNAS	اڇاس	22.
FALL	ڪرڻ	OTONO	اوتوڇو	23.

INDIGO_BLVING	رنگ، بلورنگ، گلي	ANIL	آجيل	24
LONGING_YEARNING	غمگين، ڏک، تڪليف	ONORANZA	آجوراسا	25
DESEAR TO MISS	ياد ڪرڻ	ANORAR	آجورار	26
AGED OLD	پوڙهو، پڪيءَ عمر وارو	ANOSO	آجوسو	27
CAN	ڪانو ڪڪ ڪانو	CANA	ڪاڇا	28
SULY_RAVIN	چاڙو وهڪرو	CANDA	ڪاڇادا	29
HEMP	پنگ	CANAMO	ڪاڇامو	30

جيئن سنڌي ٻوليءَ ۾ ’سائين‘ (SIR) جو لفظ وڏي احترام وارو آهي، مان مرتبو رکندڙ اُستاد، بزرگ ماڻهو يا ڪنهن شخصيت جي لاءِ ’سائين‘ جو لفظ استعمال ڪيو ويندو آهي. تيئن اسپيني ٻوليءَ ۾ سينيور (SEÑOR) جو لفظ احترام ڪرڻ جي لاءِ اُستاد، پروفيسر، ليڪچرار ۽ ڪنهن خاص ماڻهو جي لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي.

سنڌي ٻوليءَ ۾ اڪثر لفظن جون هڪ کان وڌيڪ معنائون آهن، جيڪي جملي جي بيهڪ سان اُهي لفظ پنهنجن معنائون ظاهر ڪندا آهن. تيئن اسپيني ٻوليءَ ۾ هڪ لفظ جون ڪيتريون ئي معنائون آهن. مٿين لفظن جون ٻيون به معنائون آهن.

اسپيني ٻوليءَ ۾ آواز ’ج‘ (N) سان ماڻهن (مرد ۽ عورت) جا نالا، هنن لفظن جون ٻيون به معنائون آهن. هتي صرف نالن جي حوالي سان ذڪر ڪجي ٿو.

ڪاڇيرو (CANERO) ماڻهوءَ جو نالو

ڪاڇامو (CANAMO) ماڻهوءَ جو نالو

ڪاڇون (CANON) ماڻهوءَ جو نالو

داڇو (DANO) ماڻهوءَ جو نالو، سُور درد، زخمي، تٽل، ڀڳل (DAMAGE)

ڏٽيڇو (DUENO) ماڻهوءَ جو نالو ۽ مالڪ.

سيسيڇا (CAZANA) عورت جو نالو.

اسپيني ٻوليءَ ۾ زيڊ (Z) آواز جو اُچار ’س‘ ڪڍيو ويندو آهي.

سربيا يا سربتن (SERBIAN) ٻوليءَ ۾ آواز () ’ج‘

هن آواز ’ جي سنڌي آواز ’ج‘ ۽ اسپيني آواز ’ج‘ (N) کان لکت

مختلف آهي سر بيا زبان کا بي کان سا جي پاسي لکي ويندي آهي. هن ٻوليءَ جي رسم الخط ۾ رومن رسم الخط ٻوليءَ جا اکر شامل آهن، پر ڪن اکرن جا اچار مختلف آهن.

سر بيا ٻوليءَ ۾ 'ج'، آواز وارا لفظ:

1: جيووا (NBA H) زمين، ڌرتي. سر بيا ٻوليءَ ۾ (B) آواز جو اچار 'و' سان ڪڍيو ويندو آهي ۽ اکر ' ' جو اچار 'ي' سان ڪڍيو ويندو آهي، هيءَ آواز 'N' ڪنهن ٻي آواز جي پٺيان (H N) لڳائبو ته ان کي هيٺ ڇڪيندو آهي. مثال: جي ()

2: جينا () هن جو (مونث) (HER) سر بيا ٻوليءَ ۾ اکر 'ايچ' (H) جو اچار 'ن' (N) ڪڍيو ويندو آهي.

3: جيگووو () جي معنيٰ، هن لفظ ۾ جو (مذڪر) (HIS) سر بيا ٻولي 'گ' جو آواز ()

4: جيمشڪا () جي معنيٰ ٻوٽ، ٿوٺي، سونڊ، بونڊارو.

5: جيشيتي () سنڪڻ، سنگهڻ.

يوڪرين (UKRAIN) ٻوليءَ ۾ 'ج' آواز جي شڪل (HH) پٺي ايچ سان ڪڍيو ويندو آهي.

آيا (AHHA) چوڪريءَ جو نالو

زاوڊاچا () مزو ڏائقو.

اواچا (IBAHHA) چوڪريءَ جو نالو.

ترڪش (TURKISH) ٻوليءَ ۾ 'ج' وارا آواز (NN) پٺي اين سان ڪڍيا ۽ پڙهيا ويندا آهي.

آچي (ANNE) ماءُ کي چوندا آهن.

گا () ٻوليءَ ۾ 'ج' وارو آواز 'NY'، اين واءِ کي ملائي 'ج' جو آواز ٺاهيو ويو آهي.

1: اُنچي (ONYE) بي عزتي.

گا () ٻولي کا بي کان سا جي پاسي جي طرف لکي ويندي آهي، هن ٻوليءَ جي رسم الخط ۾ رومن ٻوليءَ جا اکر آهن جن جا اچار مختلف آهن.

2: جي (NYE) ماءُ (MOTHER)

3: جيجون () ڏند (هڪ ڏند)

4: جيڪون جي (NYANY)NJII ڏنڌ (بتيهه)

5: جيڪو (NYANY) ماڻهوءَ جو نالو

6: جيامي (NYAME) الله، خدا (GOD)

البانيه (ALBANIA) ٻوليءَ ۾ ’ج‘ جو آواز ’NJ‘ اين ۽ جي کي ملائق سان لکيو ويو آهي.

ج (NJ) جي معنيٰ 1: هڪ نمبر

مٿيان آواز ’ج‘ وارا لفظ آمريڪا جي بيست وسيتن هونل نيويارڪ ۾ ڪم ڪندڙ دوستن کان مليا، جيڪي سربيان، يوڪرين، ترڪش ۽ اسپيني ڇوڪرين ۽ ڇوڪرن سان ڪچهريون ڪندي ڪني ڪيا آهن. اهي انگريزي ۾ ڳالهه ٻوله ڪندي پنهنجين مادري ٻولين جا لفظ به اچاري ويندا هئا، خاص طور اسپيني ڇوڪريون گهڻا لفظ استعمال ڪنديون هيون.

شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي ڪافي بيتن ۾ پڻ ’ج‘ اکر وارا ڪيترائي لفظ استعمال ٿيل آهن. ’ج‘ وارو آواز لفظن جي وچ ۾ ڪن لفظن جي پڇاڙيءَ ۾ آيل آهي. مثال: رُجن ۾ رڙڙڻي، موڙي مچر تاريون، پيلوپيري پيچ وڃي ڪيچ چئيج وغيره.

حوالا

1. انسائيڪلوپيڊيا سنڌيانا، جلد چوٿون، سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، 2012ع، ص 572.
2. ساڳيو - ص 573.
3. ڦلڪارو - محمد بخش ”مشڪور“ سنڌ ۽ سچ جي ساڃاهه“ ڇپائيندڙ ريڊيو وائيس آف سنڌ - لنڊن ۽ ورلڊ سنڌي ڪانگريس - ڇاپو پهريون 2016ع، ص 115
4. ڦلڪارو - محمد بخش ”مشڪور“ سنڌ ۽ سچ جي ساڃاهه“ ڇپائيندڙ ريڊيو وائيس آف سنڌ - لنڊن ۽ ورلڊ سنڌي ڪانگريس - ڇاپو پهريون 2016ع، ص 116
5. ساڳيو - ص 117
6. David Pharies in chief the University of Chicago, Spanish, Dictionary, Fifth Edition (P.No. 189)
7. مختلف ٻولين جي ماڻهن سان روبرو ڳالهه ٻوله (نيويارڪ 2016)
 - (1) *Conversation with Amelia Roadriguez sanchez* (Spanish).
 - (2) *Conversation with Maria Sanchez*
 - (3) *Conversation with Carmina* (Serbian)
 - (4) *Conversation with Milica* (MNNICA) - VALADIMIR, VUJICA
 - (5) *Conversation with ANDRII LARVRENCHOUK* (UKRAIN)